

Egészségfejlesztési tervezés és megvalósítás Székesfehérváron

Experiences of health promotion planning
in the City of Székesfehérvár, Hungary

Szerző: Varga Márta^a ✉, Östör Annamária^b
a: Székesfehérvár Megyei Jogú Város Önkormányzata Humán Szolgáltató Intézet,
b: Székesfehérvár Megyei Jogú Város Önkormányzata

Beküldve: 2019. 05. 29.
doi: 10.24365/ef.v60i3.475

Összefoglaló: Székesfehérváron a közösségi egészségfejlesztés ügye iránti elköteleződés immáron három évtizede tart. A város első egészségfejlesztési terve 2011–2015 között került megvalósításra. A terv koncepcionális alapját az Egészségügyi Világszervezet (World Health Organization, WHO) „Egészséges Városok” (Healthy Cities) program által elfogadott „Egészséget mindenkinek a 21. századra” (Health for All in the 21st Century) stratégia alapelvei jelentették. A tervezés módszereként a színtér-megközelítés és az Egészséges Városok Magyar Nyelvű Szövetsége által ajánlott módszer került alkalmazásra. Az eredmények közül kiemelhető a Multiszektorális Irányítóbizottság megalakulása és folyamatos működése, amely a városi egészségvédelmi tevékenység szakmai, közösségi és politikai háttértámogatását biztosítja, valamint évi 19 egészségvédelmi program megszervezését. A programok és rendezvények hatásra – számos egyéb eredmény mellett – a felnőtt lakosság körében megháromszorozódott a heti rendszerességgel sportolók aránya, és az egészségtudatosság is mérhetően növekedett. Az eredmények számbavételét segítette a 2016 első felében végzett hatásvizsgálat. Ezen eredményekre is alapozva kezdődött meg a következő öt évre érvényes terv kidolgozása, amely az előkészítő munkák lezárultával 2018 végén elfogadásra került. Így Székesfehérvár a 2019–2024 közötti időszakra is rendelkezik egészségfejlesztési tervvel, amely dokumentum a helyi egészségfejlesztési tevékenység folyamatosságát biztosítja.

Kulcsszavak: közösségi egészségfejlesztési, városi egészségfejlesztési tervezés; WHO Egészséges Városok program; multiszektorális együttműködés; egészségfejlesztési kezdeményezések helyi politikai támogatása

Summary: The commitment to community-based health promotion has been taking place in the city of Székesfehérvár for three decades. The first health development plan of the city was implemented between 2011 and 2015. The conceptual basis for the plan was the principles of the Health for All in the 21st Century strategic document adopted by the WHO Healthy Cities Movement. As a method of planning, the setting-based approach and the planning method of the Hungarian Speaking Association of Healthy Cities was applied. The most considerable results are the establishment and continuous operation of the Multisectoral Steering Committee, which provides professional, community and political basis for local health promotion activities. Moreover, 19 health promotion programs are organized yearly. As a result of planned activities, besides many others, the proportion of those adults who do physical exercise weekly has tripled and health awareness has also increased. The results were assessed by an impact assessment carried out in the first half of 2016. Based

on these results, the development of a plan for the next five years has been completed. So, Székesfehérvár has a health promotion plan for the period from 2019 to 2024, which provides continuity of local health promotion activities.

Keywords: community-based health development; city health development planning; WHO Healthy Cities movement; multisectoral collaboration; political support at local level for health promotion

BEVEZETÉS

Székesfehérvár immár három évtizede elkötelezett a közösségi egészségfejlesztés ügye mellett. A város alapító tagja volt az 1988-ban létrejött Egészséges Városok Magyarországi Szövetségének. Székesfehérvár azóta is tagja a nemrégiben nevet változtatott szakmai hálózatnak, amely jelenleg az Egészséges Városok Magyar Nyelvű Szövetségéként működik. A hazai szervezeti tagság mellett a sikeres helyi szakmai munka elismeréseként a város 2017-ben a WHO Európai Egészséges Városok Projektvárosi Hálózatába (European Network of Designated Healthy Cities) is felvételt nyert. A projektvárosi státusz eléréséhez a 2011–2015 közötti időszakban a városi egészségfejlesztési terv megvalósítása során elért eredmények is jelentősen hozzájárultak. Az eredmények számbavételét a 2016 első felében végzett hatásvizsgálat segítette. Ezekre az eredményekre is alapozva kezdődött meg a következő öt évre érvényes terv kidolgozása, ami az előkészítő munkák lezárultával 2018 végén elfogadásra került. Így Székesfehérvár a 2019–2024 közötti időszakra is rendelkezik egészségfejlesztési tervvel, amely dokumentum a helyi egészségfejlesztési tevékenység folyamatosságát biztosítja. Esettanulmányunkban az első egészségfejlesztési terv megvalósításának tapasztalatait és utólagos hatásvizsgálatának eredményeit osztjuk meg az olvasókkal.

SZÉKESFEHÉRVÁR 2011–2015 KÖZÖTT ÉRVÉNYES VÁROSI EGÉSZSÉGFEJLESZTÉSI TERVÉNEK KONCEPCIONÁLIS ALAPJAI, CÉLJAI ÉS CSELEKVÉSI PRIORITÁSAI

A 2011–2015 között érvényes székesfehérvári egészségfejlesztési terv megvalósítását a helyi képviselőtestület közgyűlése 2011 januárjában hagyta jóvá. A terv koncepcionális alapját a WHO „Egészséges Városok” program által elfogadott „Egészséget mindenkinek a 21. századra”¹ stratégia alapelvei jelentették, melyek a következők:

- az egészségkockázatok kezelésére irányuló tevékenységek során megkülönböztetett figyelem forduljon a fizikai, gazdasági, társadalmi, kulturális és nemek közötti eltérésekből adódó sajátosságokra, a multiszektoralitás¹ elvének hangsúlyozására, az egészségi állapotról képet adó felmérések eredményeinek felhasználására;
- az egészségre gyakorolt hatások által vezérelt programok és beruházások jelenjenek meg az egészségfejlesztési tevékenység és a kórházi ellátás területén;
- integrált család-, és közösségorientált egészségügyi ellátórendszer működtetése, rugalmas és felelősségteljes kórházi háttér biztosítása valósuljon meg;
- az egészségfejlesztési célok megvalósítása során az olyan, részvételen alapuló egészségfejlesztési folyamat kell, hogy prioritást kapjon, amelyben partnerként jelennek meg a családok, iskolák, munkahelyek, valamint a helyi közösség képviselői, továbbá amely támogatja a döntéshozatali és megvalósítási folyamatokat, ezzel is erősítve a közös célokért való felelősségvállalást.

¹ A multiszektoralitás elve szerint az egészségvédelem érdekében több olyan szektor vagy szakmai terület is együttműködik, amelyeknek az egészségvédelem egyébként nem tartozik a feladatvállalásai közé.

Az egészségfejlesztési terv átfogó célja az, hogy elősegítse a Székesfehérvár városában élő és dolgozó emberek fizikai, mentális, szociális, valamint környezeti jóllétének kiteljesedését és támogassa, hogy az egészségfejlesztési feladatok beépüljenek a városi közpolitikába, és meghatározó módon legyenek jelen a mindennapokban. Az átfogó cél elérése érdekében prioritásokat határoztunk meg, amelyek egyben a projektek, akciók és programok cselekvési területeit is kijelölték:

- multiszektoriális együttműködés kialakítása a helyi döntésekben potenciálisan érintett kulcsszereplők között;
- egészségyenlőtlenségek csökkentésének elősegítése a helyi közösség tagjai között;
- helyi közösségi részvétel erősítése az egészségi állapot javítását célzó döntések és közösségi tevékenységek területein;
- egyéni képességek fejlesztése a jobb egészségi állapot elérése érdekében;
- az egészségügyi alapellátás elsődleges prevenció területén történő feladatvállalásának fokozása;
- környezet-egészségi kockázatok csökkentése.

Az egészségfejlesztési terv kidolgozásakor figyelembe vettük az önkormányzati törvény azon rendelkezését is, amely előírja, hogy „az egészséges életmód közösségi feltételeinek elősegítése” a települési önkormányzatok kötelezően ellátandó feladata.²

A TERVEZÉSI FELADAT ÉS JELLEMZŐI

A tervezést előkészítő munkák 2010-ben indultak. Az egészségfejlesztési terv kidolgozásához módszerként a szintér-megközelítést és az Egészséges Városok Magyar Nyelvű Szövetsége szakértői által kidolgozott és ajánlott módszert alkalmaztuk.³ Ennek megfelelően először városi egészségkép készült, amely átfogó helyzetértékelést adott a városban élők egészségi állapotát befolyásoló tényezőkkel kapcsolatban. Az egészségkép négy részből állt: lakossági véleménykutatás reprezentív városi minta alkalmazásával, a város stratégiai szakpolitikai dokumentumainak elemzése, politikai döntéshozókkal felvett strukturált interjúk készítése és az „Egészséges Városok” program 32 indikátora alkalmazásával elvégzett helyzetértékelés. Az eredmények összegzéseként született meg a városi

egészségkép. Az ebben feltárt problémákra és változtatási szükségletekre alapozottan került kidolgozásra a városi egészségfejlesztési terv. Az egészségfejlesztési terv fő cselekvési területeit az előző bekezdés tartalmazza. A tervezési munkák további részleteit a hivatkozott közleményben adtuk közre.⁴ Az elemzésekhez szükséges adatokat célzott adatkéréssel a Központi Statisztikai Hivaltól, az Országos Területfejlesztési és Információs Rendszer nyilvános online adatbázisaiból, a szakhatóságoktól és a polgármesteri hivaltól, valamint az önkormányzati ellátórendszer intézményeitől szereztük be. Fontos adatforrásként említhetjük még a lakossági véleményfelmérés és a vezetői interjúk eredményeit.

Az egészségfejlesztési terv megvalósításának utolsó feladatát a 2016 első félévében megvalósult hatásvizsgálat elvégzése jelentette. Ennek keretében ismételtén lezajlottak mindazon vizsgálatok és adatgyűjtések, amelyek az előkészítési munkaszakaszban is megtörténtek. A hatásvizsgálat során a lakossági kérdőív kiegészült olyan kérdésekkel is, amelyek az elvégzett intézkedésekkel való vélemények megismerését és az elégedettség mérését szolgálták. A kiinduló helyzet és az eredményhelyzet adatainak összevetése lehetőséget teremtett egyrészt az elvégzett munka értékelésére, másrészt a megállapítások következő időszakra érvényes új egészségfejlesztési terv kidolgozásához is hozzájárultak.

Az egészségfejlesztési terv megvalósításának időkeretét öt évben határoztuk meg. A különböző intézkedések és programok megvalósításához szükséges forrásfedezetet egyrészt a város költségvetésében szereplő előirányzat, másrészt az egyes választási körzetekben mandátumot szerzett képviselők egyéni képviselői pénzügyi kerete biztosította.

A programtervezés során a városrészek közötti decentralizált megközelítést alkalmaztuk. Ez a megoldás az egészségfejlesztési terv megvalósításának politikai támogatottságát is erősítette. A decentralizált programszervezés során a városi lakosság egészét célzó rendezvények mellett, az egyes városrészekben is rendszeresen egészségnap, szűrőnap és egyéb egészségfejlesztési rendezvények kerültek megszervezésre. Ezek a programok a helyi képviselők támogatásával szerveződtek és lehetővé tették, hogy minél több ember vehessen

rajtuk részt, mivel egy-egy városrész lakói számára a helyszínek megközelítése egyszerűbbé vált.

Az egészségfejlesztési tervezéshez kapcsolódó szakmai munkák és a megvalósítási tevékenységek Székesfehérvár Megyei Jogú Város Önkormányzata Humán Szolgáltató Intézet munkatársainak irányításával történtek.

EREDMÉNYEK

Az egészségfejlesztési terv megvalósítása jelentős hatással volt a városlakók életére és a település működésére. Ezek teljes körű bemutatását esettanulmányunk terjedelmi korlátai nem teszik lehetővé, így az eredményeket néhány jellemző példával kívánjuk szemléltetni. A lakossági hatásvizsgálat záró tanulmánya a város weboldalán teljes terjedelmében elérhető.⁵

Az ötéves programidőszakban végzett munka elismeréseként értékelhető az, hogy a véleményvizsgálat alapján a város felnőtt lakosságának 60,9%-a vélte úgy, hogy az önkormányzat ebben az időszakban a városi egészségvédelem feladataira nagyobb figyelmet fordított, mint azt megelőzően. A helyi kulcsszereplőkkel való együttműködés kialakítása során legfontosabb eredmény, hogy több mint 20, a városban működő szakmai és civil szervezet képviselőinek részvételével létrejött és folyamatosan működik a Multiszektorális Irányítóbizottság. A testület elnöke a város mindenkori polgármestere. A város politikai vezetését a testület operatív munkájában a humán alpolgármester és az egészség- és sportügyekért felelős tanácsnok képviseli. A tagságot a helyi egészségügyi alapellátás szakemberei, a tisztiorvosi szolgálat, a civil szervezetek, a városüzemeltetésért felelős cégek, a Fejér Megyei Szent György Egyetemi Oktató Kórház, a városban működő oktatási intézmények, és a rendőrség képviselői jelentik. Azért, hogy az egészségfejlesztési terv intézkedései megvalósuljanak, a Humán Szolgáltató Intézet munkatársainak létszáma egészségfejlesztő szakemberrel bővült. A városban élők egyéni egészségi állapotukkal kapcsolatos szubjektív megítélésük is jelentősen változott: a „Véleménye szerint mennyire él Ön egészségesen?” kérdésre a helyzetfelmérés idején a lakosság 5,6%-a válaszolta azt, hogy „teljes mértékben egészségesen élek”. A hatásvizsgálat idő-

szakában ez az arány 11,9%-ra növekedett. A város lakossága a „dohányzás veszélyei”, a „túlzott mértékű alkoholfogyasztás veszélyei”, az „elhízás veszélyei”, a „magas vérnyomás veszélyei”, az „egészséges táplálkozásra vonatkozó ismeretek”, a „cukorbetegség veszélyei”, a „drogfogyasztás és más szenvedélybetegségek jellemzői” témák mindegyikével kapcsolatban tájékozottabbnak érezte magát a programidőszak végén, mint az megelőzően.

A programidőszak intézkedései a fizikai aktivitás területén is jelentős változás hoztak: az ötödik év végére a városban élő felnőttek között a hetente többször is rendszeresen sportolók aránya háromszorosára növekedett. Ezt az eredményt a szükséges infrastrukturális háttér biztosítása is támogatta: a „Nyitott tornatermek” programban elérhető szabadidősportra alkalmas helyek száma 18-ra bővült, továbbá minden városrészt érintve 23 helyszínen új, szabadtéri fitnesspark is kialakításra került. Ez utóbbi fejlesztésekhez elsősorban a képviselők egyéni pénzügyi kerete biztosította a forrást. Korábban a válaszadók 61,7%-a nem tudott olyan városi programot említeni, amely az egészség védelmét célozta volna. Ezzel szemben a hatásvizsgálat során a válaszadók csupán 3,8%-a volt az, aki az önkormányzat és partnerei által a programidőszakban évi rendszerességgel megszervezett 19 városi szintű egészségvédelmi rendezvény egyikéről sem hallott volna. A programok között említhető a „Séta a mellrák ellen!” rendezvény, „A tiszta, egészséges Székesfehérvárért” futóverseny, a sportmájális, a cukorbetegség világnapja, a nyílt nőgyógyászati szűrőnapok, az elsősegélynyújtó tanfolyamok, a férfi szűrőnap, az anyatejes táplálás világnapja, a perifériás érbetegség szűrése, a „Jó szívvel Fehérvárért!” program, a „Szívünk napja” rendezvények, a „Nemzetközi babahordozó hét” programjai, a vese világnapja, a „Szülők akadémiaja” programsorozat, amelyek a hatásvizsgálat során a legtöbbször által ismert közösségi egészségfejlesztési kezdeményezésként jelentek meg. Fontos megjegyezni azt is, hogy 2011-ben az egészségfejlesztési programokon mindössze 1.900 fő vett részt, míg ez a szám 2015-re több mint ötszörösére, 10.778 főre növekedett.

TAPASZTALATOK ÖSSZEGZÉSE

A 2011–2015 közötti időszak talán legfontosabb tapasztalata, hogy a Székesfehérváron megvalósult egészségfejlesztési programok hatására a város közéletében az egészség kérdése meghatározó témává vált. A helyi közösség tagjainak véleménye szerint egyértelműen érzékelhető, hogy az önkormányzat többet és aktívabban foglalkozik az egészségvédelem kérdéseivel: mind az egyéni életmód-jellemzőket, mind az egészségtudatosság jellemzőit tekintve előrelépés mutatható ki a városban.

Az eredmények megvalósítását segítette, hogy az Egészséges Városok Magyar Nyelvű Szövetségének tagvárosaként a más tagvárosokban zajló tevékenységeket és jó gyakorlatokat megismerhettük. A helyi

kezdeményezések sikeres végrehajtásának hátterét egyrészt a városi szakemberek elkötelezett feladatvállalása, másrészt a helyi politikai szereplők egészségfejlesztési feladatokhoz való támogató hozzáállása biztosította. E szakmai-döntéshozói együttműködés további hatásaként a város képviselőtestülete az ez irányú munkát továbbra is támogatja, valamint döntött a 2019–2024-re vonatkozó városi egészségfejlesztési terv megvalósításáról. A tapasztalatok összegzéseként az eddig elért eredmények alapján és az új célok ismeretében kijelenthetjük, hogy Székesfehérváron az egészség-összefüggő feladatokkal való foglalkozás túllépett a kampányszerű megközelítésen és a mindennapok részévé vált.

HIVATKOZÁSOK

---

¹ Health 21 – health for all in the 21st century. WHO Regional Office for Europe, Copenhagen, 1999

² 2011. évi CLXXXIX. törvény Magyarország helyi önkormányzatairól II. fejezet 13. § (1) bekezdés 4. pontja <https://mkogy.jogtar.hu/jogszabaly?docid=A1100189.TV> (elérve: 2019. 06. 24.)

³ De Blasio A, Girán J. Szemléletváltás az egészségfejlesztési tervezésben: A helyi döntéshozatal egészség- és környezettudatos támogatása. Magyar Epidemiológia, 2006; 3:(1) pp. 41-46

⁴ Girán J, Östör A, Varga M. A városi egészségfejlesztési tervezés, mint a „lehetőségek ablakát” megnyitó eszköz – Székesfehérvár város példája; Egészségfejlesztés 2018; 59: 3 pp. 7-16., doi: [10.24365/ef.v59i3.307](https://doi.org/10.24365/ef.v59i3.307)

⁵ A lakossági véleménykutatás záró tanulmánya „Székesfehérvár Megyei Jogú Város Önkormányzata Egészségfejlesztési Tervének felülvizsgálatát megalapozó lakossági véleménykutatás eredményei” címmel a „Javaslat Székesfehérvár Megyei Jogú Város Önkormányzat Egészségfejlesztési Tervével kapcsolatos intézkedések megtétele” előterjesztés 2. mellékleteként teljes terjedelmében nyilvánosan hozzáférhető a https://ekozig.szekesfehervar.hu/index.php?pg=page_140806&dsKeyword=&dsYear=2016&dsCorporation=&dsType=-2&dsState=&dsId=&page=1# (elérve: 2019. 06. 24.) Az előterjesztést az Önkormányzat Humán Közszolgálati Szakbizottsága a 2016. 06. 23-án tartott nyílt ülésén a 3. napirendként tárgyalta.